

HOOFDSTUK 7 DE SOORTEN

OPGENOMEN SOORTEN

In dit hoofdstuk komen 106 soorten zoogdieren aan bod. Zie hoofdstuk 2 voor een naamlijst van deze soorten (inclusief hun auteursnamen) en hun volgorde. Wat de landzoogdieren betreft zijn alle soorten opgenomen die sinds 1970 in Nederland vrij levend zijn waargenomen, behoudens soorten waarvan alle waargenomen exemplaren klaarblijkelijk uit gevangenschap waren ontsnapt en waarvan geen voortplanting ‘in de vrije natuur’ is vastgesteld, zoals gestreept stinkdier *Mephitis mephitis*, woestijnratten *Gerbillus* spec., enkele exotische eekhoornsoorten, et cetera. De zich hier voortplantende Pallas’ eekhoorn en Siberische grondeekhoorn worden dus wel behandeld. Ook zijn de soorten opgenomen die sinds 1988 in het wild zijn waargenomen en die op eigen kracht Nederland bereikten zonder dat ze, voor zover bekend, zich hier al hebben voortgeplant. Van deze zwervers, te weten een aantal vleermuissoorten en wolf en lynx, zijn de waarnemingslocaties aangegeven. De verwachting is dat bij een aantal van deze soorten definitieve vestiging mét voortplanting in de nabije toekomst zal plaatsvinden. De grote rosse vleermuis *Nyctalus lasiopterus* is, anders dan in Limpens et al. (1997), niet opgenomen omdat niet aannemelijk is dat deze soort Nederland op eigen kracht heeft bereikt en voortplanting niet is geconstateerd. Soorten die uitsluitend in omheinde gebieden voorkomen, zoals wisent *Bison bonasus*, moeflon *Ovis aries* en przewalskipaard *Equus przewalskii przewalskii*, zijn evenmin opgenomen. Dat geldt ook voor runder- en paardenrassen die in het kader van vegetatiebeheer in omrasterde delen van natuurgebieden worden ingezet, zoals Schotse hooglanders, galloways, heckrunderen en koniks. Verwilderde huisdieren als de huiskat blijven eveneens buiten beschouwing.

Bij de vinpotigen (Pinnipedia) zijn, in tegenstelling tot in de voorgaande atlas, nu niet alleen de zich in Nederlandse wateren voortplantende gewone zeehond en grijze zeehond opgenomen, maar ook alle sinds 1970 waargenomen arctische soorten die incidenteel afdwaalden naar het Nederlandse deel van de Noordzee.

De walvisachtigen (Cetacea) waren in de eerdere atlassen van de Nederlandse zoogdieren (BROEKHUIZEN ET AL. 1992A, VAN WIJNGAARDEN ET AL. 1971) geheel buiten beeld gebleven. Deze omissie is nu goedge maakt door alle soorten te bespreken waarvan bekend is dat ooit exemplaren in de Nederlandse wateren zijn waargenomen dan wel zijn aangespoeld op de Nederlandse kust, ook als dat alleen vóór 1970 het geval was. Omdat de afstanden waarover walvisachtigen zich kunnen verplaatsen van een andere orde zijn dan bij landzoogdieren in het algemeen het geval is, zijn, waar dit voor een goed beeld relevant is, ook waarnemingen vermeld die zijn gedaan in aangrenzende delen van het Nederlandse deel van de Noordzee.

OPZET SOORTBESCHRIJVINGEN

De soortbeschrijvingen zijn kort gehouden; de belangrijkste uiterlijke kenmerken zijn genoemd en er wordt een duiding van de grootte gegeven. Voor uitvoeriger beschrij-

vingen en determinatiesleutels verwijzen wij naar zoogdiergidsen als de *Veldgids Europese zoogdieren* (TWISK ET AL. 2010). De voortplanting en de jaarproductie van jongen worden kort gememoreerd wanneer deze een indicatie kunnen zijn voor schommelingen in de omvang van de populaties.

Leefomgeving

In deze paragraaf worden de biotopen aangegeven waarin de soort wordt aangetroffen. Bij de walvisachtigen is deze paragraaf vervallen.

Voedsel

Hier worden de belangrijkste voedselbronnen aangegeven, samenhangend met de leefomgeving. De beperkte ruimte laat niet toe diep in te gaan op seizoenverschillen en dergelijke.

Areaal

Om het voorkomen van de landzoogdieren in Nederland in een breder perspectief te plaatsen, zijn naast globale beschrijvingen van het gebied van voorkomen ook kaartjes opgenomen van het voorkomen in de Euraziatische regio. De areaalkaarten zijn grotendeels gebaseerd op gegevens van de IUCN Red List of Threatened Species (www.iucn-redlist.org/initiatives/mammals), in sommige gevallen aangevuld met gegevens uit andere bronnen. De informatie voor de areaalkaarten van de zeeroofdieren en walvissen is geactualiseerd door Chris Smeenk.

Voorkomen in Nederland

Het voorkomen wordt besproken aan de hand van een aantal perioden.

Prehistorie – anders dan in de voorgaande atlassen is ditmaal ook aandacht besteed aan archeologische gegevens over het voorkomen in het Holoceen. Het voorkomen in de tijd van de ijstijden staat in het algemeen niet in relatie tot de verspreiding nadien. Wat de indeling in de volgende perioden betreft, is aangesloten bij die van de voorgaande atlassen.

Historische gegevens tot 1946 – de periode voorafgaande aan die waarop de atlas van Van Wijngaarden et al. (1971) betrekking had.

Periode 1946-1969 – de periode die werd gedekt door de atlas van Van Wijngaarden et al. (1971).

Periode 1970-1988 – de periode die werd gedekt door de atlas van Broekhuizen et al. (1992a).

Periode 1989-2012 – de periode waarin de gegevens voor de huidige atlas werden verzameld.

De gegevens uit de voorgaande perioden zijn aangevuld met later bekend geworden gegevens. De verspreidingsbeelden uit de perioden tot 1946 en 1946-1969 worden samenvattend besproken, de – eventueel aangevulde – verspreidingskaart voor de periode 1970-1988 is samengebracht met die voor de periode 1989-2012, zodat de verschillen in één kaart zichtbaar zijn.

Bij de soorten waarvan na 2012 tot het afsluiten van de teksten nog waarnemingen binnenkwamen die ruim buiten

het verspreidingsgebied van de periode 1989-2012 vielen, zijn deze in de tekst nog apart vermeld, maar niet meer in de kaart verwerkt.

Op een aantal kaarten zijn 'uitbijters' aangegeven. Het betreft incidentele vondsten van dieren of resten van dieren die klaarblijkelijk buiten het verspreidingsgebied van de soort zijn gedaan als gevolg van versleping. De versleping kan van verschillende aard zijn, zoals versleping door andere dieren (veelal braakbalvondsten), transport door mensen of meevoering door waterstromen. De kwalificatie tot uitbijter is in zekere mate arbitrair.

Veranderingen en oorzaken

In deze paragraaf worden de veranderingen in de verspreiding besproken en geduid.

Bedreigingen en bescherming

Ten slotte wordt nagegaan aan welke bedreigingen de soort in Nederland blootstaat en welke beschermende maatregelen er inmiddels genomen zijn, of zouden kunnen worden genomen.

Summary

Iedere soorttekst wordt afgesloten met een Engelse samenvatting.

Auteurs

De namen van de auteurs van de verschillende soortbesprekingen staan onder hun bijdragen vermeld.